

Wojciech Kosiedowski

SPÓJNOŚĆ GOSPODARCZA I SPOŁECZNA POSTSOCJALISTYCZNYCH PAŃSTW REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO W ŚWIELE WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW*

1. Wstęp

Europejska integracja gospodarcza jest procesem zmierzającym do zmniejszenia dysproporcji ekonomicznych i społecznych, dzielących jednoczące się państwa i regiony. W związku z tym jednym z podstawowych celów Unii Europejskiej jest pogłębienie i umocnienie wewnętrznej spójności integrujących się społeczeństw i gospodarek¹. Wyraźnie mówi o tym art. 158 traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską². Instrumentami osiągania tego celu są liczne środki z zakresu polityki spójności, w tym polityki regionalnej, strukturalnej, społecznej, rolnej i rynku pracy.

Swoistą politykę spójności prowadziły również kraje komunistyczne. U jej podstaw leżała sformułowana jeszcze przez W.I. Lenina doktryna egalitaryzmu społecznego, zakładająca wyrównywanie różnic w poziomie rozwoju gospodarczego i życia ludności [Kosiedowski 1994, s. 61-79]. Jej realizację rozpoczęto w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w roku 1920. Po II wojnie światowej „rozsunięto” ją na wszystkie kraje, które znalazły się po wschodniej stronie tzw. żelaznej kurtyny. Wyrównywanie różnic rozwojowych stało się nie tylko priorytetem polityki regionalnej tych państw, lecz także stanowiło ważny cel między-

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2005-2007 jako projekt badawczy nr I H02C 088 29.

¹ „Promowanie postępu gospodarczego i społecznego oraz wysokiego poziomu zatrudnienia, a więc wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej Unii, jest wyrazem dążenia do budowy społeczeństwa europejskiego spełniającego coraz wyższe standardy i z równością szans” [Klamut 2006, s. 26].

² „Wspólnota rozwija i prowadzi działania służące wzmocnieniu jej spójności gospodarczej i społecznej, aby wesprzeć harmonijny rozwój całej Wspólnoty. Celem Wspólnoty jest w szczególności zmniejszenie różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów oraz zmniejszenie zacofania regionów lub wysp najbardziej pokrzywdzonych, w tym obszarów wiejskich” [Traktat... 2004, s. 158]

narodowej socjalistycznej integracji gospodarczej, prowadzonej w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Doprowadziło to do pewnego zmniejszenia dysproporcji rozwojowych zarówno międzypaństwowych, jak i międzyregionalnych. Najwyżej rozwinięte w byłym ZSRR były republiki bałtyckie (Estonia, Łotwa i Litwa) oraz Białoruś³.

2. Położenie geopolityczne i zmiany systemowe

Estonia, Litwa, Łotwa i Polska reprezentują zróżnicowany potencjał przestrzenny i demograficzny (zob. tab. 1). Polska należy do większych państw członkowskich UE i zajmuje pod względem powierzchni 9 miejsce w Europie; Estonia, Litwa i Łotwa to państwa małe, zajmujące odpowiednio 28, 23 i 24 miejsce na naszym kontynencie. Polska odznacza się także większą liczbą ludności i gęstością zaludnienia (38,2 mln mieszkańców, 8 miejsce w Europie, 122 osoby/km²). Litwę zamieszkuje ok. 3,5 mln osób, Łotwę – 2,3 mln, Estonię – tylko 1,4 mln. Pod względem liczby ludności Litwa zajmuje 29 miejsce w Europie, Łotwa – 30, Estonia – 35.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność postsocjalistycznych państw bałtyckich, stan z końca 2003 r.

Państwo	Powierzchnia, tys. km ²	Ludność	
		mln osób	na 1 km ²
Estonia	45,2	1,4	30
Litwa	65,3	3,5	53
Łotwa	64,6	2,3	36
Polska	312,7	38,2	122

Źródło: [Rocznik Statystyczny RP 2004..., s. 738-739].

Omawiane państwa charakteryzują się zbliżonymi warunkami położenia geopolitycznego, a także podobnymi uwarunkowaniami geograficznymi i społeczno-historycznymi. Funkcjonując na skrzyżowaniu szlaków handlowych Wschód–Zachód i Północ–Południe, w sferze aktywnego gospodarczego, politycznego i kulturowego wpływu Rosji oraz Europy Zachodniej, państwa te nabrały cech charakterystycznych dla obszarów przejściowych, pogranicznych.

Zmiany ustrojowo-polityczne, jakie zaszły w bloku radzieckim na przełomie lat 1980/1990, umożliwiły poszerzenie się UE w kierunku wschodnim. Po akcesji Polski, Litwy, Łotwy i Estonii w granicach UE znalazła się znaczna większość regionu Morza Bałtyckiego. Trzy republiki bałtyckie, które w składzie ZSRR zajmowały czołowe miejsca pod względem wytwarzanego produktu krajowego brutto

³ W 1988 r. najwyższym wskaźnikiem dochodu narodowego na 1 mieszkańca w byłym ZSRR wyróżniała się Łotwa (119% średniej ZSRR), niewiele mniej osiągały Estonia (118%) i Białoruś (116%), Litwa zaś zajmowała czwarte miejsce (105%). Zob. [Kosiedowski 1991, s. 153-176].

(PKB) na 1 mieszkańca, znalazły się na ostatnich pozycjach wśród wszystkich 25 państw UE, a Polska zajęła pozycję bezpośrednio przed nimi (na 22 pozycji). Jak pokazują rachunki symulacyjne, dorównanie tych państw do poziomu przeciętnego dla całej Unii wymagałoby ok. 30 lat, przy założeniu, że realizowane tempo wzrostu gospodarczego będzie wynosić ok. 6% rocznie.

Każde z omawianych państw, wkraczając po wspomnianym przełomie politycznym na drogę rozwoju suwerennego, podjęło wysiłek przebudowy systemu polityczno-gospodarczego i restrukturyzacji gospodarki narodowej. Transformację systemową w tych państwach można podzielić na trzy etapy:

1. Lata 1990-1994 – entuzjastyczne powitanie odrodzonej suwerenności państwowej i jednocześnie głęboka recesja transformacyjna, dramatyczny spadek PKB, przyspieszenie procesów inflacyjnych i pojawienie się nieznanego tutaj od dawna zjawiska bezrobocia, spadek poziomu życia ludności, bardzo trudne reformy zmierzające do urynkwienia gospodarki, zbliżenie z Zachodem. Na tym etapie zmiany we wszystkich czterech omawianych państwach były podobne, chociaż można zauważyć, iż przodowała w nich Polska.

2. Lata 1995-2004 – konsekwentna realizacja wcześniej przyjętych założeń, dzięki czemu udało się osiągnąć stabilizację makroekonomiczną i wysoki, choć niestabilny, wzrost gospodarczy oraz wejście do NATO i UE.

3. Okres po 1 maja 2004 r. – pierwsze doświadczenia w ramach UE, w sumie pozytywne (przyspieszenie wzrostu gospodarczego, zwiększenie eksportu, spadek bezrobocia, zwiększenie napływu inwestycji zagranicznych, poprawa infrastruktury techniczno-ekonomicznej i ochrony środowiska i in.), obok których zanotowano też skutki negatywne (wzrost cen, wysoka emigracja zarobkowa, polaryzacja dochodów, pogłębienie dysproporcji międzyregionalnych i in.).

Wraz z rozwojem procesów transformacji systemowej i integracji międzynarodowej w zasadniczy sposób zmieniło się położenie geopolityczne omawianych państw regionu. Estonia, Litwa, Łotwa i Polska, wchodząc do UE, NATO i innych organizacji międzynarodowych (OECD, WTO, Rada Europy i in.), zagwarantowały sobie bezpieczeństwo, poprawiły swoją pozycję w rankingach konkurencyjności międzynarodowej.

3. Wskaźniki spójności gospodarczej

Wskaźniki wzrostu PKB omawianych państw są zawarte w tab. 2. Ich analiza pozwala stwierdzić, iż Polska przezwyciężyła początkowe załamanie transformacyjne już w 1992 r., pozostałym państwom bałtyckim udało się to zaś w latach 1994-1995. Tempo wzrostu PKB wszystkich tych państw było dość dynamiczne, choć zmienne (w 1999 r. wystąpił przejściowy spadek związany z kryzysem rosyjskim). Najwyższym tempem wzrostu gospodarczego w całym okresie transformacji wyróżniała się Polska (4,2% średniorocznie w latach 1990-2003), drugie

miejsce w tej grupie zajęła Estonia (analogicznie 3,3%), trzecie – Łotwa (2,2%), czwarte – Litwa (0,5%).

Warto podkreślić, że dwa ostatnie państwa jeszcze w 2004 r. nie przekroczyły poziomu realnego PKB z 1989 r., a więc z końca okresu, gdy funkcjonowały w składzie byłego ZSRR. Jeśli dynamika PKB tych państw w całym kilkunastoletnim okresie transformacji była znacznie niższa niż w Polsce, a w 2004 r. ich realny PKB (według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca) był bardzo zbliżony do analogicznego wskaźnika w naszym kraju, to w roku wyjściowym (1989) PKB *per capita* w ówczesnych radzieckich republikach – litewskiej i łotewskiej był wyższy, i to dość znacznie, niż u nas. Wniosek ten dla czytelnika polskiego może stanowić spore zaskoczenie. Trudno dokładnie go zweryfikować ze względu na braki w statystyce byłego ZSRR, jednak wynika on niezbiecie z danych przedstawionych w tab. 2 i 3.

Tabela 2. Dynamika PKB Estonii, Litwy, Łotwy i Polski w latach 1990-2004 w stosunku do roku poprzedniego, w cenach stałych, w %

Rok	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska
1990	–	–	–	92,8
1991	92,1	94,3	89,6	93,0
1992	78,4	78,7	65,1	102,0
1993	91,8	83,8	85,1	104,3
1994	98,2	90,2	100,6	105,2
1995	104,6	103,3	99,2	106,8
1996	104,0	104,7	103,3	106,0
1997	110,4	107,3	108,6	106,8
1998	105,0	105,1	103,9	104,8
1999	99,3	96,1	101,1	104,1
2000	106,9	103,3	106,6	104,0
2001	105,0	106,5	107,9	101,1
2002	104,5	106,7	106,8	101,4
2003	105,1	109,0	107,4	103,7
2004	105,8	106,0	108,0	104,0
Średnioroczne tempo wzrostu w latach 1990- 2003	3,3	0,5	2,2	4,2

Źródło: [World Development... 2005; Nowa Europa... 2005].

Interesujących spostrzeżeń dostarczają dane z tab. 3. Wynika z nich, że cztery nowo przyjęte do UE państwa bałtyckie reprezentują w sumie niewielki potencjał gospodarczy. Łączny PKB tych państw stanowi tylko 4,9% odpowiedniego wskaźnika UE 15 i 4,5% UE 25. W tej grupie zdecydowanie wyróżnia się pod tym względem Polska. Jeśli ją pominąć, to trzy pozostałe państwa w sumie wytwarzają zaledwie 0,74% PKB UE 15 i 0,69% UE 25. Omawiane państwa nieco wyżej lokują się w porównaniu z całą zbiorowością państw Europy Środkowo-Wschod-

Tabela 3. Produkt krajowy brutto postsocjalistycznych państw bałtyckich na tle Unii Europejskiej oraz Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) i Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), według paritetu siły nabywczej (PPS) w 2002 r.

Państwo	Mld USD	na 1 mieszkańca			
		tys. USD	UE 15 = 100,0	UE 25 = 100,0	EŚW+WNP = 100,0
Estonia	16,6	12,3	46,9	51,5	170,8
Litwa	35,8	10,3	39,3	43,1	143,1
Łotwa	21,5	9,2	35,1	38,5	127,8
Polska	407,7	10,6	40,5	44,4	147,2
UE 15	9 868,7	26,2	100,0	109,6	363,9
UE 25	10 773,7	23,9	91,2	100,0	331,9
EŚW+WNP	2914,7	7,2	27,5	30,1	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie [Human Development...2004].

niej i byłego ZSRR (w sumie 27 państw), bowiem w stosunku do nich wytwarzają 16,5% PKB (bez Polski tylko 2,5%). Znacznie lepiej państwa te prezentują się pod względem wskaźników na 1 mieszkańca. W tym ujęciu najniższą lokatę zajmuje Łotwa (35,1% w stosunku do UE 15 i 38,4% w stosunku do UE 25, w 2002 r.), najwyższą – Estonia (analogicznie: 46,9 i 51,5%). Jednocześnie każde z tych państw znacznie przekraczało średnią dla całej Europy Środkowo-Wschodniej i WNP (Łotwa o 27,8%, Estonia o 70,8%).

Tabela 4. Produkt krajowy brutto państw Europy Środkowo-Wschodniej, według PPS, w % średniej UE 25, w latach 1995-2006

Państwo	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*
UE 25	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Czechy	69,6	71,5	69,2	66,7	65,4	64,3	65,6	67,2	68,4	70,4	71,8	73,1
Estonia	35,3	36,8	40,4	41,4	41,0	43,2	44,4	46,3	48,7	50,7	52,9	55,2
Litwa	33,9	35,2	37,0	38,9	37,5	38,2	40,4	42,1	45,5	47,8	50,1	52,0
Łotwa	29,7	30,6	32,6	33,6	34,1	35,2	37,1	38,7	40,6	43,1	45,4	47,6
Polska	40,5	42,2	43,9	44,8	45,4	45,9	45,5	45,4	45,6	46,7	47,9	49,1
Słowacja	44,3	46,1	46,9	47,5	46,9	47,5	48,5	51,0	51,9	52,1	53,6	55,2
Słowenia	69,0	70,4	71,8	72,2	74,4	73,5	74,7	75,4	77,1	78,6	80,0	81,4
Węgry	49,3	49,2	50,2	51,4	52,3	53,1	56,0	58,8	60,3	61,1	62,5	63,6

* Prognoza.

Źródło: Eurostat.

Analiza wskaźników realnego PKB postsocjalistycznych państw bałtyckich na tle innych państw Europy Środkowo-Wschodniej dowodzi, iż konsekwentnie realizowana strategia reform rynkowych przyniosła im sukces (zob. tab. 4). W okresie 1995-2004, a więc w ciągu zaledwie 10 lat, Estonia poprawiła swoją pozycję w UE 25 aż o 15,4 punktu procentowego (p.p.), Litwa o 13,9 p.p., Łotwa o 13,4 p.p., Polska o 6,2 p.p. Biuro Statystyczne UE (Eurostat) prognozuje, że w 2006 r.

państwa te będą w jeszcze lepszej sytuacji: Estonia wówczas odnotuje 55,2% średniej UE 25, Litwa 50,1%, Łotwa 47,6%. Estonia cieszy się zatem najwyższą dynamiką gospodarczą wśród państw – nowych członków UE, zaś Litwa i Łotwa ustępują jedynie, i to nieznacznie, Węgrom, które w 2006 r. osiągną 63,6% średniej UE 25, tj. o 14,3 p.p. więcej niż w 1995 r. Co więcej, Estonia, Litwa i Łotwa pod względem dynamiki wzrostu gospodarczego znalazły się w ścisłej czołówce UE, bowiem wyższym awansem względem średniej UE 25 mogą poszczycić się tylko Irlandia i Luksemburg. Natomiast Polska, która jeszcze w 2001 r. wyprzedzała Estonię, w 2003 r. ustąpiła miejsca także Litwie, lokując się na 24 miejscu w poszerzonej UE, a w 2006 r. nadal będzie zajmować przedostatnie miejsce, jednak jej przewaga nad ostatnią w tym rankingu Łotwą zmniejszy się do 1,5 p.p. (według prognozy Eurostatu).

4. Wskaźniki spójności społecznej

Zróźnicowanie rozwoju gospodarczego wpływa na rozwój społeczny. Niektóre wskaźniki tego rozwoju zestawiono w tab. 5. Jak wynika z tych danych, Polska wyróżnia się najwyższą w regionie długością życia ludzkiego. Przeciętnie najkrócej żyją mieszkańcy Łotwy. Jednocześnie Polska jest państwem najslabiej zurbanizowanym, a najwyższym udziałem ludności miejskiej cieszy się Estonia. We wszystkich czterech państwach występuje spadek naturalny liczby ludności: największy na Łotwie, najniższy w Polsce. Ta ostatnia wyróżnia się natomiast bardzo negatywnie pod względem stopy bezrobocia długoterminowego (10,9% w końcu 2002 r.). Na Litwie dostęp do lekarza powinien być znacznie łatwiejszy, przynajmniej statystycznie, niż w Polsce. Duże znaczenie mają możliwości korzystania z telefonii komórkowej i Internetu, które zdecydowanie najwyższe są w Estonii. Bardzo pozytywnym zjawiskiem jest wysoka liczba studentów szkół wyższych we wszystkich omawianych państwach (wskaźnik liczby studentów na 10 tys. ludności w 2002 r. był najwyższy w Polsce, a najniższy na Litwie).

Tabela 5. Wybrane wskaźniki rozwoju społecznego postsocjalistycznych państw bałtyckich w 2002 r.

Wskaźnik	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska
Przeciętna długość życia ludzkiego w latach	71,2	72,5	70,9	73,8
Ludność miejska, w % ogółu ludności	69,4	66,8	66,3	61,8
Przyrost naturalny na 1000 ludności, 2003 r.	-3,7	-3,0	-4,9	-0,4
Ludność na 1 lekarza, 1999 r.	321	251	377	433
Stopa bezrobocia długoterminowego, w % ludności aktywnej zawodowo	5,4	7,2	5,5	10,9
Użytkownicy Internetu na 1000 ludności	327,7	144,7	133,1	230,0
Abonenci telefonii komórkowej na 1000 ludności	650	475	394	363
Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności	445	429	473	498

Źródło: [Human Development... 2004; Rocznik Statystyczny RP 2004...; Eurostat, <http://epp.eurostat...> 2006].

Bardzo istotny wpływ na spójność społeczną wywiera sytuacja na rynku pracy. Najważniejsze jej wskaźniki w odniesieniu do omawianych państw zawiera tab. 6.

Tabela 6. Stopa bezrobocia i stopa zatrudnienia w postsocjalistycznych państwach bałtyckich w latach 2000-2004

Państwo	Stopa bezrobocia*					Stopa zatrudnienia**				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
UE 25	8,6	8,4	8,8	9,0	9,1	62,4	62,8	62,8	62,9	63,3
UE 15	7,7	7,3	7,6	8,0	8,1	63,4	64,0	64,2	64,3	64,7
Estonia	12,8	12,4	10,3	10,0	9,7	70,4	61,0	62,0	62,9	63,0
Litwa	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2
Łotwa	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3
Polska	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	55,0	53,4	51,5	51,2	57,1

*Stosunek procentowy liczby bezrobotnych do ogólnej liczby ludności aktywnej zawodowo.

**Stosunek procentowy liczby osób pracujących będących w wieku 15-64 lata do ogólnej liczby ludności w tym przedziale wieku.

Źródło: [Eurostat: <http://epp.eurostat...> 2006].

Na początku okresu transformacji systemowej bezrobocie w omawianych państwach, podobnie jak we wszystkich państwach postsocjalistycznych, było zjawiskiem mało istotnym, później jednak jego znaczenie bardzo wzrosło. Postsocjalistyczne państwa bałtyckie weszły w nowe tysiąclecie z bagażem głęboko niezrównoważonego rynku pracy. W 2000 r. najwyższą stopą bezrobocia w tym gronie wyróżniała się Litwa (16,4%), bardzo niewiele ustępowała jej Polska, a na Łotwie i w Estonii wskaźnik ten był o kilka punktów procentowych niższy, jednak także stosunkowo wysoki. Kolejne lata przyniosły spadek stopy bezrobocia w Estonii, Litwie i Łotwie oraz jednocześnie wzrost w Polsce. Aktualnie, po piętnastu latach reform, bezrobocie w trzech pierwszych państwach znacznie straciło na ostrości, natomiast w Polsce pozostaje ciągle niezwykle istotnym problemem społecznym, tym trudniejszym, że dotyczy w szczególności sposób ludzi młodych, że notujemy najwyższe w całej UE wskaźniki bezrobocia długotrwałego i że jest zjawiskiem bardzo zróżnicowanym przestrzennie, przybierającym w niektórych regionach dramatycznie wysoki poziom.

Ze wskaźnikami bezrobocia są skorelowane (oczywiście, negatywnie) wskaźniki zatrudnienia. W Polsce stopa zatrudnienia jest bardzo niska (praktycznie pracuje u nas zaledwie co druga osoba w wieku produkcyjnym), natomiast w pozostałych państwach niewiele odbiega od średniej unijnej.

Warto dodać, że wskaźniki rynku pracy (stopa zatrudnienia i bezrobocia) w omawianych państwach przedstawiają się szczególnie niekorzystnie na tle sąsiadów ze Wspólnoty Niepodległych Państw, a szczególnie Białorusi i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej.

Ogólny obraz poziomu rozwoju społecznego oddają wskaźniki rozwoju społecznego (HDI), publikowane w rocznych raportach Programu Rozwoju Narodów

Zjednoczonych (UNDP). Rankingi tworzone na podstawie tych wskaźników nie pokrywają się z kolejnością państw według PKB. Polska należy do państw, w których rozwój społeczny jest wyżej oceniany niż rozwój gospodarczy. W raporcie z 2005 r., dotyczącym 2003 r., Polska zajęła najwyższe miejsce wśród omawianych państw, a wśród całej ujętej w rankingu zbiorowości 177 państw świata – miejsce 36, nieco dalej znalazły się Estonia (38), Litwa (39) i Łotwa (48). Wszystkie cztery państwa zostały sklasyfikowane w grupie 57 państw wysoko rozwiniętych. Spośród państw postsocjalistycznych Polskę wyprzedziły: Słowenia (miejsce 26), Czechy (33) i Węgry (35). Warto podkreślić, iż Estonia, Litwa i Łotwa w początkowym okresie transformacji znacznie obniżyły swoje lokaty w rankingach UNDP. Łotwie dopiero w 2000 r. udało się nieznacznie przekroczyć poziom HDI z 1985 r. (zob. tab. 7).

Tabela 7. Wskaźniki rozwoju społecznego (HDI) postsocjalistycznych państw bałtyckich

Państwo	1990	1995	2000	2002	
				HDI	lokata*
Estonia	0,814	0,795	0,833	0,853	38
Litwa	0,823	0,787	0,828	0,852	39
Łotwa	0,799	0,765	0,812	0,836	48
Polska	0,803	0,816	0,845	0,858	36

* W rankingu 177 państw. Lokaty 1-57 zajmują państwa o wysokim poziomie rozwoju społecznego, 58-145 – o poziomie średnim, 146-177 – o poziomie niskim.

Źródło: [Human Development...2005].

5. Podsumowanie

Postsocjalistyczne państwa bałtyckie w wyniku głębokich przemian z lat dziewięćdziesiątych znalazły się w zbliżonej sytuacji geopolitycznej i gospodarczej. Analiza porównawcza wskaźników statystycznych dowodzi, iż Estonia, Łotwa, Litwa i Polska, po przełamaniu tendencji kryzysowych charakterystycznych dla pierwszego etapu transformacji systemowej, realizują wysokie tempo wzrostu PKB, dzięki czemu zmniejszają dystans dzielący je pod tym względem od pozostałych państw UE.

Będąc w składzie tzw. obozu socjalistycznego, państwa bałtyckie wyróżniały się m.in. tym, że przetrwały w nich pewne tradycje rynkowe. Niewątpliwie okoliczność ta pomogła przezwyciężyć liczne trudności i okresowe załamania towarzyszące reformom rynkowym. Wchodząc mozolnie, lecz konsekwentnie w polityczne i gospodarcze struktury Europy Zachodniej, państwa te osiągnęły sukces w postaci trwałej demokracji i nowoczesnego systemu rynkowego.

W przeciwieństwie do Wspólnoty Niepodległych Państw, kraje bałtyckie bardzo konsekwentnie wprowadzały reformy rynkowe, co pozwoliło im wejść na drogę dynamicznego rozwoju. Pierwsze doświadczenia zdobyte po wejściu do UE pozwalają przypuszczać, że pozytywne tendencje rozwojowe utrzymają się również w latach następnych.

Literatura

- Domański R., *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2006.
- Human Development Report. Human Development Indicators 2004*, UNDP, New York 2004.
- Human Development Report 2005*, UNDP, New York 2005.
- Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (27.07.2006).
- Klamut M., *Przesłanki realizacji nowej polityki spójności Unii Europejskiej w latach 2007-2013*, [w:] *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej*, red. M. Klamut, E. Pancer-Cybulska, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1099, AE, Wrocław 2006.
- Klamut M., Pancer-Cybulska E., *Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1099, AE, Wrocław 2006.
- Kołodko G.W., *Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów posocjalistycznych*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2001.
- Kosiedowski W., Tamaszewicz W.N., *Między Europą a Rosją. Transformacja państw strefy pogranicza*, „Przegląd Europy Środkowej i Wschodniej” 2003 nr 1(1), s. 69-110.
- Kosiedowski W., *Rozwój społeczno-gospodarczy ZSRR w latach 1940-1988*, [w:] *Restrukturyzacja regionów jako problem współpracy Europejskiej*, red. B. Jałowiecki, A. Kukliński, t. 2, „Studia Regionalne i Lokalne” 1991 nr 4 (37), Uniwersytet Warszawski, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa.
- Kosiedowski W., *Strategic Conditions of the Economic Growth of the Central and Eastern European Countries – New European Union Members*.
- Kosiedowski W., *Kategoria poziomu życia w teorii i praktyce polityki społecznej byłego ZSRR*, „Acta Univ. Nicolai Copernici”, *Ekonomia* XXIII, Toruń 1994.
- Nowa Europa. Raport z transformacji*, red. O. Rosati, Fundacja Instytut Studiów Wschodnich, Warszawa 2005.
- Rocznik Statystyczny RP 2004*, GUS, Warszawa 2004, s. 738-739.
- Szersza Europa i nowa polityka sąsiedzka Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia stosunków Polski i państw nadbałtyckich z Rosją i Białorusią*, red. E. Teichmann, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2004.
- Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*, tekst skonsolidowany, DzU WE C 325 z 24.12.2002 r., [w:] I.C. Kamiński, *Unia Europejska. Podstawowe akty prawne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004, s. 158.
- World Development Indicators 2005*, World Bank, Washington D.C., 2005.
- Wschodnie pogranicze rozszerzonej Unii Europejskiej. Czynniki konkurencyjności*, red. E. Teichmann, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2006.

ECONOMIC AND SOCIAL COHESION OF THE POST-SOVIET STATES OF THE BALTIC SEA REGION IN THE LIGHT OF SELECTED INDICATORS

Summary

As a result of profound transformation undergone in 1990s, Post-Soviet Baltic States turned out to be in a similar geopolitic and economic position. Comparative analysis of statistical indicators shows that, having overcome some recessionary tendencies, which were typical for first stage of system transformation, Estonia, Latvia, Lithuania and Poland are realizing fast GDP growth, thanks to which they are reducing the distance between them and other EU Member States.

During the existence of the so-called soviet camp, Baltic States were distinguished by the fact, that they kept certain market traditions alive. Undoubtedly, this circumstance helped in overcoming numerous difficulties and temporary slumps associated with market reforms. Entering the political and economic structures of the EU in a laborious but also consistent way, these states succeeded in reaching firm democracy and modern market system.

Unlike the Commonwealth of Independent States, Baltic States were introducing market reforms in a very consistent manner, which enabled them to enter the path of dynamic development. First lessons learned after the EU accession allow to assume that favourable development tendencies will also exist in the years to come.

Wojciech Kosiedowski – dr hab. profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w Katedrze Integracji Europejskiej i Studiów Regionalnych.